

Els cinc cementiris històrics de Casavells

Durant els mesos de novembre de 2023 i febrer de 2024, en el marc de dues intervencions arqueològiques preventives realitzades al poble de Casavells (Corçà), es van documentar fins a cinc cementiris o fases d'enterrament diferents. Va ser una conseqüència de les obres de pavimentació de la plaça de l'Església, promogudes per l'Ajuntament de Corçà, i de l'ampliació de la xarxa de gas, al carrer de l'Església, per part de l'empresa Gas Girona Manteniment.

Text > **JAUME PUIGREDON BOIXADERA**, arqueòleg

Fotos > **DANI SALVÀ**

En aquestes dues intervencions s'han identificat fins a quaranta-tres individus, a partir de les restes humanes en connexió anatòmica localitzades. Aquest nombre ascendeix considerablement si hi comptabilitzem totes les restes humanes que es van trobar sense cap mena de connexió, resultat

de l'ús continuat d'aquest cementiri. Totes aquestes restes continuen en estudi per part d'un equip d'antropòlogues amb l'objectiu de determinar l'edat, el sexe, l'alimentació i possibles patologies derivades de l'edat, o bé la professió o l'ofici que aquells individus havien desenvolupat al llarg de la seva vida. No obstant això, el ma-

terial arqueològic recuperat, sobretot ceràmica, monedes, medalles, botons i eines de bronze, juntament amb les restes de teixits i sabates, ha permès establir fins a cinc moments històrics en què aquest espai hauria estat utilitzat com a cementiri: cronològicament, comprès entre el món medieval i fins al trasllat definitiu del cementiri par-

>> Un moment de les intervencions arqueològiques dutes a terme a Casavells.

>> Una de les tombes localitzades.

roquial de Sant Genís de Casavells, durant la primera meitat del segle xx.

La primera d'aquestes cinc fases històriques del cementiri de Casavells correspon al món medieval, concretament al període alt medieval (segles ix-xii). Aquest tipus de tombes són conegudes com a *tombes de lloses*, de les quals se n'han documentat tres. La primera i més singular és la documentada al carrer de l'Església, que correspon a un gran retall excavat al subsol natural amb dos grans murs sobre els quals es recolzaven unes grans lloses monolítiques. Aquesta tomba conservava les restes d'un home d'una alçada inusual per l'època i una dentadura en perfectes condicions, dos indicadors del fet que es tractava d'una persona ben alimentada amb una dedicació professional poc física, també inusual pel període, que hauria pogut estar relacionat probablement amb l'oració o bé amb la guerra.

A partir de totes aquestes dades, situem cronològicament aquesta tomba entre els segles ix i x. Les altres dues tombes, lleugerament més modernes, es van documentar a la zona nord de l'església de Sant Genís de Casavells, i corresponien a la tomba d'un individu adult i a la d'un infant que havia estat col·locada sobre l'anterior.

«Els amants de Casavells»

El segon cementiri correspon a un grup d'unes catorze tombes excava-

des directament al subsol o bé en fossa simple del període baix medieval (segles xiii-xv), sense cap mena d'estructura associada, documentades al nord-oest de la plaça de l'Església. La majoria eren d'individus joves i adults, tant d'homes com dones, sense cap mena d'aixovar que els acompanyés, llevat d'un que conservava encara la sivella del cinturó. Tot i això, dins d'aquest grup, la troballa més singular és la d'una fossa doble d'una dona

jove i un home adult, que haurien estat enterrats, si no en el mateix moment, amb molt poca diferència de temps. La seva relació parental continua avui dia en estudi, i inclús és objecte de debat entre les antropòlogues, ja que podria tractar-se tant d'un pare amb la seva filla com d'un matrimoni. A més a més, la construcció posterior d'un mur en època moderna va afectar la conservació de les restes, ja que se'n van endur les cames, però no els peus. Tant la premsa com l'equip d'arqueòlegs els han batejat com «els amants de Casavells».

El tercer d'aquests cementiris correspon a les tombes d'època moderna (segles xvi-xviii), que hem datat a partir de l'aparició dels primers rosaris i medalles que acompanyen els difunts. A diferència dels períodes anteriors, s'han trobat infants d'edats molt diverses, joves, adults, i també algun individu senil, que duïen entrellaçats a les mans rosaris amb medalles d'advocació a diferents sants, com ara sant Pere, sant Josep o bé la Mare de Déu de Montserrat, entre altres que no s'han pogut identificar, a causa del mal estat de conservació d'aquest tipus de peces metàl·liques.

La diferència principal del quart cementiri amb els anteriors són les caixes de fusta. Algunes només conserven la base, però n'hi ha d'altres que han conservat inclús alguna de les parets

>> Les restes dels «amants de Casavells».

laterals (segle XIX). Aquestes tombes, que formen el gruix més important d'individus de la intervenció, es localitzen sobretot al sud-oest de la plaça de l'Església de Casavells, dins el mur de tancament sud del cementiri contemporani. Aquest mur limitava amb un antic carrer, del qual coneixem el nivell de circulació durant l'època moderna i també contemporània, posteriorment amortitzat durant la segona meitat del segle XX.

Dintre d'aquest grup d'individus, com en la fase anterior, hem documentat infants d'edats molt diverses, joves i sobretot adults d'una certa edat. D'aquests darrers en destaca un desgast dentari considerable —no conserven pràcticament ni una dent—, i també el desgast de les columnes vertebrals. Tot això ens indica que es tractava de persones d'una avançada edat que havien fet un gran esforç físic al llarg de tota la vida, perquè es tractaria d'una població principalment dedicada a les feines del camp.

Tres històries

D'entre totes aquestes troballes, considerem interessant destacar almenys tres de les històries d'aquests individus. La primera correspon a un infant d'uns escassos mesos d'edat, si és que arribava a l'any, enterrat molt a prop d'una dona, que encara duia penjada al coll una creu de bronze, en perfecte estat de conservació, que a la part posterior duia una inscripció referida a «Lo Sant Sacrament». La segona de les històries és d'una dona d'edat força avançada, amb greus problemes d'esquena, coneguts clínicament com a *anquilosi*. Tenia pràcticament soldades les vèrtebres de dalt a baix i, a més a més, era coixa. La tercera de les històries és la d'un home que va ser enterrat amb una dalla col·locada amb molta cura damunt del pit. Considerem que podria tractar-se d'un pagès molt orgullós de la seva feina, o inclús amb una especial estima per aquesta eina.

Deixant de banda els morts, entre les troballes d'aquesta fase destaca una moneda de plata del rei Carles IV, que correspon a «un real de a ocho» de 1805 de procedència americana, seguretat de la seca de Mèxic.

L'últim d'aquests cementiris és d'època contemporània, concretament del segle XX. Parlem dels nínxols que hi havia hagut al nord de l'església de

>> Una dentadura molt ben conservada.

Una vegada acabin els estudis antropològics, que ens permetran obtenir més dades sobre la població de Casavells des de l'època medieval fins als nostres dies, podrem reconstruir amb més certesa la seva evolució històrica

Sant Genís de Casavells, on s'havien fet enterraments fins a l'any 1920. Els veïns que ens van visitar recordaven haver vist, o fins i tot haver tocat, aquests nínxols amb la mà des de la finestra de casa, abans que es produís el trasllat de les restes amb motiu de la construcció del nou cementiri. Tot i això, la realitat és una altra: i és que durant l'excavació de dos dels quatre nínxols documentats arqueològicament, es van recuperar les restes d'una dona amb sabates de taló i fins a tres individus més en un altre nínxol. Tot això demostra que el trasllat no es va fer de manera completa, i estimem que s'hauria produït entre les dècades de 1930 i 1940, ja que en els nivells superiors que cobrien tot aquest espai es va recuperar una pesseta del règim de Franco de l'any 1949.

A banda dels cinc cementiris de Casavells, durant l'excavació arqueològica es van documentar altres estructures, com ara tres sitges. Una d'aquestes sitges, a l'extrem nord-oest de la plaça de l'Església, va ser coberta al segle IX dC, i al damunt s'hi construïren fins a dos murs diferents per a la contenció de terres. Les altres dues sitges, situades a la cantonada amb el carrer de l'Església, eren de cronologia baix medieval.

Posteriorment a aquestes restes, s'han documentat mostres d'una estructura absidal d'un edifici més gran al nord de l'església, que no s'ha pogut excavar i que datem del segle XVI. Finalment, les restes més recents conegudes a Casavells corresponen a un antic carrer dels segles XVIII-XIX i dues fosses sèptiques del segle XIX.

Una vegada acabin els estudis antropològics, que ens permetran obtenir més dades sobre la població de Casavells des de l'època medieval fins als nostres dies, podrem reconstruir amb més certesa la seva evolució històrica. Els orígens de la vila són força reculats, i podrien arribar a ser-ho més, segons els resultats de les futures actuacions que encara resten per dur a terme al capdamunt del turó de Casavells.

Finalment, voldríem agrair el suport del Departament de Cultura i, en especial, de l'arqueòloga territorial Maribel Fuertes. També volem agrair als veïns de Casavells la seva paciència i hospitalitat al llarg d'aquests mesos. Per acabar, destaquem la col·laboració especial de les antropòlogues Dolors Codina i Maria Francesca Puglia, i dels arqueòlegs Franc Seira, Paula Crespo, Dídac Lorente i Marc Pérez.